

Apróságok Senexről

1889. november 5-én búcsúztatták Nagy Sándort (írói nevén: *Senex*), a Szegedi Híradó egykori főszerkesztőjét. Húszesztendő működése alatt sok minden változott Szeged városában, csak az ő függetlenségi lelke, meggyőződése maradt a régi...

Mondták róla, hogy állva dolgozott húsz éven át a szószékhez hasonló szerkesztőségi asztalánál. Valóban találó volt rá az a megállapítás, hogy sok újságíró *kiálolt*...

Szenvedélyes korrektor volt. Szívölgyölölte a germanizmust. Ahogy mondogatta:

— Annyira megvesztötte a nyelvészünket a némót, hogy minduntalan az ő szörendje csúszik a fiatalok tolla alá.

Mesélték róla azt is, hogy négy „e” betűt nem tűrt meg egymás mellett. Így

lehetett aztán a Híradóban gyakran olvasni ezt a szót: *értéközlet*.

Rossz nyelvek szerint a Prófétában még az eléje tett étlapot is kijavította, mielőtt valamit rendelt volna. De bizonyosan ez egyszer történt meg vele, amikor a Gyuri pincér a „*borjúseletet*” két „l”-lel találta beírni az étrendbe.

Többször megtörtént, hogy valami érzékenykedő rontott be a szerkesztőségbe, s fenyegetőzve követelte, ki írta a rája vonatkozó sorokat. Senex ilyenkor mindig magára váltalta a szerzőséget.

Tudták róla, mint 48-as honvédtiszt: nemcsak a tollal kezelte jól, hanem a kardot is. S azonnal retiráltak...

Gárdonyi Géza, aki egy évig dolgozott mellette, írta róla, hogy senkinek sem emel szívesebben Szegeden kalapot, mint Senexnek,

mert tőle tanulta a magyarosságot az írásban, a lelkiismeretességet a munkában, becsületességet a szerkesztésben. Amire bizonyosságul itt a következő eset:

1889 szeptemberében nagyon sokat cikkeztek a rakpart állapotáról. Egyszer Gárdonyinak egy barátja megsúgta, hogy a csónakházal szemből a parti építményen jókora repedés mutatkozik. Gárdonyi megírta a hírt, s odavitte az öregnek. Senex olvassa, s megkérdi:

— Bizonyos Ön abban, hogy ez a repedés csakugyan új repedés?

— Saját szememmel láttam...

Az öreg föl-alá járkált a szobában, s aztán fogta magát, fölvette nagykabátját, gyújtót tett a zsebébe, s elment.

Egy jó óra múlva került vissza, csuromvízesre ázva.

— No, látja!... — szölt diadalmasan.

— A repedés régi. Egy paréj nőtt ki belőle. Itt a bizonyíték...

Senex ott mászkált a nagy esőben a kőbástyák alatt, s a gyufa világánál meglátta azt, amit Gárdonyi a nappali világosság mellett sem vett észre.

Húsz éven keresztül írta a város történelméről...

Az említett bankett után, amelyen csaknem bokáig éltették s dicsőítették, hazament, s lefeküdt aludni. De nem sokkal szunnyadhatott frissen rakott babérain, mert a társaság, a hangászkodókkal együtt lakásához séttenkedett, s az ablaka alatt csakhamar fölpikkant a klarinét, erősen virnyitva, hogy:

„...Aludj édes, álmodjál!...”

Senex elkeseredetten szölt oda legényének, Jánosnak:

— Úgy látszik, ezek a pernahajderek tönkre akarnak engem ünnepelni!...

A szegedi anekdota-kincsből

Csongor Győző gyűjtése

A beszéd orvosai

Látogatás a Logopédiai Intézetben

Keskeny út, széles út, kettő közt egy csorba kút, ha benézel, jól vigyázz, rése száz és odva száz, ha sokáig kandikálsz, virradóra megtalálsz...

A költészet barátai bizonyára jól ismerik Weöres Sándornak ezt a bűbajos gyermekversikéjét. De vajon hányan tudják, hogy üdén pattogó, játékosan ropogó sorai — túl a szellemi élvezeten — gyógyítanak is? Pedig így van: a *vers szövege minden olyan hangot tartalmaz, amely gyermeki pöszeség esetén javításra szorul*. Ime, így válhat a költészet a logopédia segítőtársává.

A logopédia — a beszédhibák orvoslásának tudománya.

Alig néhány lépésnyire a budapesti Baross tér sokszínű esti fénypanorámájától, szerény tábla hirdeti a félhomályos mellékutca egyik öreg bérházának bejáratánál: Beszédjavító Intézet. A szűkös előtér rendszerint zsúfolt. Felöltöttek és tizenévesek egyedül, az apróbbak — óvodások, kisiskolások — szülői vagy nagyszülői kísérettel várakoznak kezelésre. Az intézet — mely egyben a logopédia országos módszertani központja — mindössze öt helyiségből áll, de közülük is csak a három földszinti sájt, a II. emeleten levő két tantermet „társbérletben” használgatják.

A felszabadulás után, az országos logopédiai hálózat 1969-ben történt kiépítéséig több mint 15-szörösére nőtt az évente kezeltéssel részesülő fiatalok száma — kezd a beszélgetést Szabó László igazgató —, sőt, itt, az intézetben már 1967/68 óta külön „esti tagozat” is működik a rászoruló felnőttek részére. Az 1969-es decentralizálás főfoglalkozású logopéd tanári állásokkal rendszerített valamennyi fővárosi kerületi és megyeszékhelyi szakrendelési központban.

— Kielégíti ez a hálózat az országos szükségletet?

— Sajnos, megközelítőleg sem.

— Szóval: kapacitáshiány gátolja a további fejlődést?

— Elsősorban, de nem kizárólag. A másik ok az emberek tájékozatlansága, az, hogy *nincsenek tudatában a logopédia fontosságának*. Ez is hozzájárul, hogy a fővá-

rosban a beszédhibásoknak csupán a 40 százaléka jelentkezik kezelésre, országos viszonylatban pedig mindössze 15 százalékos a részvételi arány. Holott hazánkban — hozzávetőleges becslés szerint — közel 200 ezer beszédhibás ember él: a felnőttek egy-másfél, a 18 éven aluliaknak pedig mintegy három százaléka, közel 60 ezer fiatal. Ez utóbbi természetesen korcsoportonként igen eltérően oszlik meg: leg több köztük az óvodás, míg a középiskolás korú évrjakokban kétszázalékos az arány. A tájékozatlanság következménye azért is káros, korra már a rossz beidegződések is erősebbek, ezért a kezelést lehetőleg fiatal korban kell elkezdni.

— Lehet-e az elhanyagolt beszédhibának az egészségügy keretein túlmenő következménye is?

— Nemcsak hogy lehet, de lélektani és szociális következményei lépten-nyomon tapasztalhatók a gyakorlatban is. A mindennapi életben sajnos gyakorta megéssik, hogy egyes diáktársak éretlen gúnyolódása, az ismétlődő megszégyenülés gátlóssá, riadtá, félszeggé teszi a beszédhibás gyereket, akadályozza az iskolai közösségbe való beilleszkedését, és megzavarhatja egész személyiségének harmonikus fejlődését. Az ilyen gyerekek felnőtt korára is visszahúzódó, magányos maradhat, „kilóg” munkahelyének kollektívájából, megnehezül párvalasztása is, tehát végzetes törest szenvedhet egzisztenciája és egész élete. Ebben az értelemben a logopédia — társadalmi feladat is.

— Milyen okai lehetnek a beszédhibának, és melyek az ismert beszédhibatípusok, valamint gyógykezelésük módjai?

— Az okokat két rendelkezés-típusra szokás osztani: szervi és funkcionális. Ez azután persze lehet örökletes, veleszületett fogyatékoság, születéskor vagy később elszenvedett testi sérülés, lelki ártalom okozta idegbetegség, vagy éppenséggel a

fogak szabálytalan helyezkedése. A dadogás közismert okai közé tartozik például a hirtelen ijedtség, a terroristikus családi légkör.

— A beszédhibákat egyébként négy csoportra osztjuk: 1. pöszeség, raccsolás, 2. orrhangos beszéd (ilyenkor rendszerint mütéttel szüntetik meg a szájpadasadékok vagy az orrjárat dugulását), 3. hadarás, 4. dadogás. Az első két hibatípus lényegében 100 százalékos hatásokkal gyógykezelhető; hadarás és dadogás esetében mintegy 30 százaléka a teljesen és továbbbi 40–45 százaléka a részlegesen gyógyíthatók száma. A beszédjavító tanárok munkáját, mint az eddig mondtakból is nyilvánvaló, pszichológusok és szakorvosok is segítik; maga a szorosorban vett logopédiai kezelés pedig majdhogynem „élvezetes”. Magnó, játékok, virág, pinponglabda, tollpihe — vagyis „indirekt” módszerek segítik a tanárok hallatlan szeretetét és türelmet igénylő munkáját, és nem utolsósorban: a foglalkozások meghitt, intim, oltott hangulata!

— Egyéb, kiegészítő gyógy-

— A közepesen erős, nyugodt ritmusú és dallamos zene, valamint a testedzés, elsősorban az úszás, amelynek egyenletes tempója a beszédritmus kiegyenlítésére is jótékonyan hat. Viszont feltétlenül kerülendő a hirtelen, a nagyon gyors és a túlságos erőfeszítéssel járó mozgásokat igénylő sportágak, legfőképp pedig a káros izgalmi állapotot előidéző verseny!

— Vajon minden beszéd-

— Szó sincs róla. A kis-

gyermekek 80–90 százaléka selypít, 95 százalékuk pedig 3–5 éves korban átesik az úgynevezett „élettani dadogás” fázisán, amikor tudvalevőleg a gyors szellemi fejlődés mögött átmenetileg lemarad a beszéd szerveinek anatómiai-technikai készsége. Ilvenkor ne türelmetlenkedjünk a kicsivel, s főként ne utánozzuk! A tisztá szőlől beszéd és a derűs, kiegyensúlyozott családi légkör: ez a legjobb „házi patika”!

Kerekes Gábor

Ötszáz évvel ezelőtt létesült

Az első magyarországi könyvnyomda

Kereken ötszáz éves hazánkban a könyvnyomtatás. Erre a dátumra méltán lehetünk büszkéek, mert a nyomdászat feltalálása után már húsz évvel később, 1472-ben Budán nyomda volt. Ezzel hazánk a könyvnyomtatás meghonosításában — Német-, Francia- és Olaszországot kivéve — minden európai államot megelőzte. A nyomda vezetőjének, Hess Andrásnak emlékét a róla elnevezett tér idézi a budai Várnegyedben: a főváros minden bizonnyal egyik leglátogatottabb idegenforgalmi gócpontján vajon hány külföldinek, de hazai látogatóknak is jutna eszébe érdeklődni, milyen művelődéstörténeti adat fűződik e névhez.

Hess András, az első magyarországi könyvnyomtató — ma már bebizonyítottan tudjuk — Karai László budai prépostnak, Mátyás király alkancellárjának hívására jött hazánkba. A budai prépost valószínűleg a Swejnheim és Pannasz római könyvnyomtató cégtől hozta magával Hess Andrást, midőn pápai követéségből hazatért. Az első magyarországi nyomtatvány, amely Hess András budai nyomdájában készült, a latin nyelvű írt úgynevezett Budai Krónika: *Chronica Hungarorum Rudae*, amelynek kőlofonja 1473. január 5-ről van kelteztve. A Magyarországi Krónikája elé Hess András latin nyelvű előszót írt „László tiszteendő úrnak”, a budai egyház prépostjának, apostoli protonotáriusnak és a felséges Mátyás király alkancellárjának. Ebben az előszóban elmondja, hogy midőn Latiumban volt — az ókori közép-italiai tartományt, a latinok őshazáját, átvitt értelemben Rómát neveztek így —, s ott megtanulta a könyvnyomtatás mesterségét, László tiszteendő úr hívására Magyarországra jött és a magyarok krónikájának nyomtatásába fogott, olyan munkába, amely „minden magyarnak kedves, öröme lesz, mert amint szülőföldjét mindenki úgy szereti, ahogyan mást nem, és messze a földkerekség többi országai elé helyezi, akként minden ember szívből tudni vágyja, hogy övéi,

honfitársai miként éltek: hogyha jeles és emlékeztető dolgot lát, azt kövesse, ha pedig valami balul történtet lát, attól bölcsen óvakodjék.”

Hess András meleg szavakkal ajánlotta művét pártfogójának, aki „e munkának leghathatósabb kezdeményezője volt.”

Budai nyomdájának létezéséről kézzel fogható bizonyíték tulajdonképpen csak két nyomtatványon van. Először nyomtatványa az említett *Chronica Hungarorum*. A másik nyomtatványban, a *Basiliusban*, már nevének kezdőbetűje mögé rejtőzik.

A XVI. és XVII. században semmit se tudtak róla. Csak a XVIII. századi könyvtárrelátározás során fedezték fel a maga szolgálatott adatokat. Később Fraknoi Vilmosnak sikerült új adattal gazdagítani a Hess Andrásra vonatkozó tudást, amennyiben a vatikáni levéltár oklevélmásolataiból megállapí-

totta Hess pártfogójának, „László tiszteendő úrnak” nevét Karai László budai prépost, egyúttal Mátyás király alkancellárjának személyében. Karai László 1470–1471 telén Rómában tartózkodott és elég gazdag volt, hogy a nyomdaalapítás költségeit viselje.

Hess András budai műhelye csakhamar megszűnt, mert azoknak, akiknek abban az időben Magyarországon szükségük volt nyomdára, inkább a külföldön jól felszerelt officinákhoz fordultak és külföldön dolgoztak a legregibb magyarországi könyvkereskedők is, akik ezidőtájt kezdtek felépni. 1484-től 1526-ig, a mohácsi vészig Budán már tizenhárom könyvkereskedő működött.

Hess András budai próbálkozása után ötven-száz éven belül azonban már jó néhány virágzó könyvnyomtató műhely működött az országban.

BERCELI A. KÁROLY

Hullámsír

~~~~~

31.

— Így is mondhatod, Gábor. De ez a te érzelmi kapcsolód — hogy ünnepélyes legyen — éppen olyan, mint amilyen illik hozzád. Az ilyesmi, s mindenekelőtt a párvalasztás, olyan megnyilatkozása a személynek, mint a gesztusai vagy a szava járása, egyszerűen: hozzátartozik a jelleméhez. Te csak úgy lehetsz te magad, ha nyilgyenes pályán haladsz fölfelé. Ezt nem csinálod, ez belőled természetszerűleg folyik, s anélkül, hogy hinnék valami merev eleve elrendeltetésben, Etelka sorsszerűen a te párod. Világosan látom. Egymással kiegészültök s beteljesültök. De én? — s keserényes szájbígyesztéssel legyintett. — Én is csak azt teszem, amire képes vagyok. — Aztán hirtelen kitörve megragadta barátja karját. — Gábor, a pokol szabadult rám!

Gábor már tudott valamit Pista eszevesztett szerelméről, mely a város egyik fiatal s igen csinos színésznőjéhez fűzte, de merő tapintatból ő sem faggatózott. Azt is tudta, hogy a szerelem egyoldalú, s a nő kegyesen tudomásul vette a hódolatot s néha még biztatóan is viselkedett, de csak azért, hogy utána kacér mosollyal másnak nyújtsa a karját s nyilván ennél többet is.

— Egy angyal és egy démon, egy ragadozó, könyörtelen fenevad van összegyűrve ebben a

Saroltában, akinek modora szende, majdnem ügyefogyott, a hangja, ó a hangja, olyan elbűvölően csilingelő, mennyei s ugyanakkor olyan vérforralóan érzéki, hogy nem tudod, leterdelt-e előtte, tedd oltára őt és imádd, vagy ess neki, mint egy fölhergelt bika, teperd le s ott tedd magadévá, ahol éppen éred. Ha szabadulni akarok tőle, akkor megejt a cirógató hangjával s engedelmességre kényszerít, ha ott kuporgok mellette és szeretnék közelebb férközni hozzá, akkor hidegen, gyöngyözve folkacag s kisiklik a kezeim közül, s talán csak azért, hogy egy fél óra múlva másnak adja oda magát. Kínóz, megaláz, gyötör, s nem bírom felszámolni. Egy nézésével újra magához láncol.

— De hát mit akar tőled, Pista? — kérdezte Gábor tanácstalanul, s őszinte együttérzéssel, mert látta, hogy barátja embertelenül szenved. Azt is tudta, hogy ebben a féktelen rajongásban a zene is ludas, Pintér Pista mindig arról ábrándozott, hogy egy énekesnő vagy zongoraművész legyen a szereleme, még akkor is, ha az illető nem éri el igényeinek legfelső fokát, de hallhassa folyton a muzsika ígését, érezze mágiáját, s így, ennek bűvöletében részesítse a szerelem örömeiben is. Zene és szerelem — ez volt a titkos vágya mindig, mert a kettő közt van valami rokonság, mindkettő oltó, feledtet s elringat az öntudatlanság emberen túli egyetemességében, a világnak valamivel valóvalás előtt végtelen lehetőségében. — Beszéljek vele? — állt meg hirtelen.

— Szó sincs róla, Gábor. Nevetségessé tennél még jobban. S közben rajtad kívül erről

senkinek sem beszélhetek, tanár vagyok és sokszorosan vigyáznom kell úgynevezett erkölcsi magatartásomra. S egy színész, egy komédiásné a legriasztóbb nőszemély a mi kisvárosi polgárságunk szemében, akiknek gyerekei tölem tanulnak történelmet és irodalmat. Tehát meg kell őriznem még Sarolta mellett is a kiegyensúlyozott tanári méltóságot, mikor legszívesebben világgá kürtölném, hogy megbabonázott, megrontott, a fene tudja, hogy mivel, de a legképtelenebb örültségre is képes volnék érte. Látod, az én egyéniségemhez ez passzol: a diszharmonikus reménytelenség. Vonzom a tragikus fordulatokat, magnetikus adottságom van hozzá, hogy egy percre sem tudjak igazán megnyugodni.

— Pista, szeretnék rajtad segíteni, persze, most ritkán vagyok itthon, de nyárára már végképp hazajövök, s akkor talán találunk ebből az áldatlan bonyodalomból valami kivezető utat. Viszont az is megtörténhetik, hogy jövőre más társulathoz szerződik. Erre nem gondoltál?

— Aradi aligha engedi ki a kezét közül, mert télt házakat vonz, egyik kedvence ő a közönségnek is. De a jövő év még messze van, addig beledöglök ebbe a gyötrelmes epedésbe. Látod, Gábor, hol az ország állapota tör le, hol ez a reménytelen őrjüngés sorvaszt, azt hiszem, életképtelen ember vagyok. Más bizonyára fűtyülne rá, én meg egy esztendeje kóslatok utána s egy lépéssel sem jutok előbbre. Talán ha egyszer megkaphatnám, hiszen voltam nála már jó néhányszor, itt lakik a Könyök-utcában, akkor talán meghiggadnék... (Folytatjuk.)

Rubinvadászok

A Tadzsiszisztánban fekvő Pamír-hegységben megkezdődött a geológusok nyári idénye. Az idén először a geológusok, a kutatómunkán kívül rubinbányászattal is foglalkoznak. A Pamír az egyetlen hely a Szovjetunióban, ahol ez a drágakő előfordul.

A rubin jól csiszolható és méltán keresett ékkő a Szovjetunióban és a nemzetközi piacon egyaránt. A Pamírból származó rubinok megkezt Leningrádban munkálják meg — jelenti az APN.